

УДК 342.95

DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2020.2.53>

О. О. Єрмак

кандидат економічних наук

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРАЦІВНИКА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Статтю присвячено дослідженню характеристики правового статусу працівника органів Державної кримінально-виконавчої служби України, проведенню порівняльного аналізу різних категорій працівників органів Державної кримінально-виконавчої служби України, а також з іншими правоохоронними органами.

Вказано, що правовий статус працівника органів Державної кримінально-виконавчої служби України врегульований значною кількістю нормативно-правових актів.

Визначено, що Державна кримінально-виконавча служба України відповідно до закону здійснює правозастосовні та правоохоронні функції і складається з центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, його територіальних органів управління, кримінально-виконавчої інспекції, установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, воєнізованих формувань, навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, підприємств установ виконання покарань, інших підприємств, установ і організацій, створених для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України.

Наголошено, що термін «персонал або працівники кримінально-виконавчої служби» є загальним і включає три основні категорії: 1) осіб рядового і начальницького складу кримінально-виконавчої служби; 2) спеціалістів, які не мають спеціальних звань; 3) інших працівників, які працюють за трудовими договорами в Державній кримінально-виконавчій службі України.

Обґрунтовано, під цією категорією спеціалістів ДКВС України, які не мають спеціальних звань слід вважати державних службовців.

Проведено порівняльний аналіз різних категорій працівників ДКВС України, в результаті чого встановлено відмінності, зокрема щодо: 1) кваліфікаційних вимог до кандидатів на посаду; 2) правового регулювання трудових відносин; 3) порядку прийняття на роботу; 4) порядку заохочення, притягнення до відповідальності, звільнення; 5) порядку вивільнення; 6) наявності спеціального звання, присвоєння рангів, категорій; 7) обмеження щодо віку; 8) компетенції, обов'язків, прав, гарантій; 9) підвищення кваліфікації.

Ключові слова: державний службовець, правоохоронний орган, правовий статус, працівник, органи, функції, державна служба, гарантії.

Актуальність теми дослідження. На державному рівні в недостатній мірі приділяється увага адміністративно-правовому статусу працівника органів ДКВС України. Як наслідок, служба в органах ДКВС України є неконкурентною та непривабливою в порівнянні з іншими правоохоронними органами. З огляду на зазначене, обрана тема набирає особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням питань, пов'язаних із правовим статусом працівників окремих правоохо-

ронних органів займалися такі науковці, як В. Б. Авер'янов, А. М. Авторгов, Н. О. Армаш, Д. М. Бахрах, Н. І. Білак, Т. О. Гуржій, Є. В. Додін, Д. С. Каблов, С. Ф. Константинов, Л. В. Крупнова, У. І. Ляхович, В. В. Прокопенко, В. О. Човган та інші.

Однак, з урахуванням постійних реорганізаційних процесів та в умовах оновлення національного законодавства, проведення порівняльного аналізу правового статусу працівника органів Державної кримінально-виконавчої служби України із окремими правоохоронними органами зумовлює актуальність.

Постановка завдання (формулювання цілей статті). Метою статті є проведення аналізу різних категорій працівників органів Державної кримінально-виконавчої служби України в порівнянні з службовцями інших правоохоронних органів.

Виклад основного матеріалу. Правовий статус державного службовця правоохоронних органів можливо тлумачити з позиції широкого та вузького підходу. У першому випадку, йдеться про сукупність прав й обов'язків будь-якої особи, що набуває статусу державного службовця. За другого підходу, правовий статус державного службовця правоохоронного органу обмежується сукупністю підстав, типу: категорії посади державної служби, яку займає державний службовець (правовий статус державного службовця, який займає посаду державної служби категорії «А», правовий статус державного службовця, який займає посаду державної служби категорії «Б», правовий статус державного службовця, який займає посаду державної служби категорії «В») [1]; вид правоохоронного органу, в якому особа проходить державну службу (наприклад, митні органи, податкові органи, органи прокуратури, органи внутрішніх справ; Збройні Сили України, Національна гвардія України, Державна прикордонна служба України і т.д.).

Правовий статус працівника органів Державної кримінально-виконавчої служби України врегульований значною кількістю нормативно-правових актів. Зокрема, Законами України: «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [2], «Про Національну поліцію» [3], «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України» [4], «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [5], «Про державну службу» [1], Кримінально-виконавчим кодексом України [6] та іншими нормативно-правовими актами тощо.

Відповідно до Європейських пенітенціарних правил персонал пенітенціарних установ виконує важливу суспільну функцію, і тому порядок їх набору, професійної підготовки та умови роботи повинні забезпечувати їм можливість під-

тримувати високі стандарти поведіння з ув'язненими [7].

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» державна кримінально-виконавча служба України відповідно до закону здійснює правозастосовні та правоохоронні функції і складається з центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, його територіальних органів управління, кримінально-виконавчої інспекції, установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, воєнізованих формувань, навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, підприємств установ виконання покарань, інших підприємств, установ і організацій, створених для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України [2].

Визначення поняття «правоохоронний орган», наведене в Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» згідно якого до цієї категорії законодавцем віднесено: органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції, дає можливість говорити про приналежність державної кримінально-виконавчої служби до системи правоохоронних органів.

Слід зазначити, що тривалий час система Державної кримінально-виконавчої служби зазнавала реорганізаційних перетворень. При цьому, в процесі структурних змін, правовий статус працівників Державної кримінально-виконавчої служби України на законодавчому рівні залишається неоднозначним та в повній мірі не врегульований. Спостерігається негативна закономірність, яка проявляється в тому, що положення нормативно-правових актів, які розповсюджуються на персонал ДКВС України

в частині зобов'язань, відповідальності діють, а додаткових благ у вигляді пільг, гарантій, прав - не розповсюджуються (наприклад, стосовно реалізації права на житло, пенсійне забезпечення, виплат за вислугу, тощо) [8].

У Законі України: «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [2] використовуються такі терміни як «персонал», «працівники кримінально-виконавчої служби», «особи рядового і начальницького складу кримінально-виконавчої служби», «спеціалісти, які не мають спеціальних звань», «інші працівники, які працюють за трудовими договорами в Державній кримінально-виконавчій службі України».

Термін «персонал або працівники кримінально-виконавчої служби» є загальним і включає три основні категорії:

1) осіб рядового і начальницького складу кримінально-виконавчої служби;

2) спеціалістів, які не мають спеціальних звань;

3) інших працівників, які працюють за трудовими договорами в Державній кримінально-виконавчій службі України.

Аналіз ст. 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [2], в якій вказано, що на спеціалістів ДКВС України, які не мають спеціальних звань, поширюється дія Закону України «Про державну службу» [1] дає підстави вважати, що під цією категорією працівників ДКВС вважаються державні службовці. При цьому, Законом уточнюється, що віднесення посад цих спеціалістів до відповідних категорій посад державних службовців проводиться Кабінетом Міністрів України.

Слід зазначити, що категоріям працівників кримінально-виконавчої служби притаманні відмінності, які полягають зокрема у:

1) кваліфікаційних вимогам до кандидатів на посаду (до прикладу, освіта, фізична підготовка);

2) правове регулювання трудових відносин (до прикладу, спеціалісти, які не мають спеціальних звань керуються Законом України «Про державну службу» [1], натомість особи рядового і начальницького складу кримінально-виконав-

чої служби Законами України: «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [2], «Про Національну поліцію»[3], «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України»[4]; інші працівники укладеними трудовими договорами (контрактами), Кодексом законів про працю [9]);

3) порядку прийняття на роботу;

4) порядок заохочення, притягнення до відповідальності, звільнення;

5) порядок вивільнення (для державних службовців Закон України «Про державну службу», для інших категорій Кодекс законів про працю України [9]; для держслужбовців передбачено попередження про наступне вивільнення не раніше одного місяця, а для осіб рядового і начальницького складу кримінально-виконавчої служби не раніше двох місяців);

6) наявність спеціального звання, присвоєння рангів, категорії (до прикладу, особам рядового і начальницького складу кримінально-виконавчої служби встановлюються такі спеціальні звання: 1) рядовий склад: рядовий внутрішньої служби; 2) молодший начальницький склад: молодший сержант внутрішньої служби; сержант внутрішньої служби; старший сержант внутрішньої служби; старшина внутрішньої служби; прапорщик внутрішньої служби; старший прапорщик внутрішньої служби; 3) середній начальницький склад: молодший лейтенант внутрішньої служби; лейтенант внутрішньої служби; старший лейтенант внутрішньої служби; капітан внутрішньої служби; 4) старший начальницький склад: майор внутрішньої служби; підполковник внутрішньої служби; полковник внутрішньої служби; 5) вищий начальницький склад: генерал-майор внутрішньої служби; генерал-лейтенант внутрішньої служби; генерал-полковник внутрішньої служби. Натомість для спеціалістів, які не мають спеціального звання встановлено три категорії посад: А, Б, В та дев'ять рангів.

7) обмеженнями щодо віку (до прикладу, для державних службовців встановлено граничний вік 65 років);

8) компетенцією, обов'язками, правами, гарантіями;

9) підвищення кваліфікації (до прикладу, для державних службовців передбачено щорічне оцінювання та обов'язок підвищення кваліфікації не менше одного разу на три роки); тощо.

Слід зазначити, що Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [2] визначає службу в ДКВС України державною службою особливою характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України.

Важливо зазначити, що час проходження служби в Державній кримінально-виконавчій службі України зараховується до страхового стажу, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби відповідно до закону.

Не однозначність правового статусу працівника ДКВС України пояснює й відсутність закону України про визначення професійного свята працівника ДКВС України. Така ситуація має місце незважаючи на подання електронної петиції № 22/052152-еп «Запровадити в Державі професійне свято - День працівника Державної кримінально-виконавчої служби», розміщеної на веб-сайті Офіційного інтернет-представництва Президента України 23.04.2019 року. Петиція набрала 25110 голосів, з необхідних 25000. При цьому, за результати розгляду, 03.06.2019 р. надано відповідь про те, що з урахуванням суспільного резонансу порушеного питання, доручено звернутися до Кабінету Міністрів України з пропозицією спільно з науковцями, фахівцями, представниками громадськості із залученням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини забезпечити ґрунтовний та всебічний розгляд цієї петиції і за підсумками внести відповідні пропозиції [10].

Висновки. Таким чином, слід зазначити, що на законодавчому рівні правовий статус працівника ДКВС України врегульовано значною кількістю нормативно-правових актів. З огляду на зазначене, а також з метою наближення пенітенціарної системи до Європейських стандартів вбачається за необхідне прийняття єдиного нормативного акту на рівні закону, положення якого регулюватимуть правовий статус усіх категорій працівників органів ДКВС Укра-

їни за принципом усунення диспропорції у соціально-побутовому, житловому забезпеченні працівників різних правоохоронних органів, які виконують роботу по підтримці правопорядку та безпеки.

Список використаних джерел:

1. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.
2. Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України від 23.06.2005 р. № 2713-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2713-15>.
3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
4. Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України : Закон України від 22.02.2006 р. № 3460-IV «URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-15>.
5. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23.12.1993 р. № 3781-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.
6. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 р. № 1129-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>.
7. Європейські пенітенціарні правила : Рекомендація № R (2006)2 Комітету Міністрів держав-учасниць від 11.01.2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032#Text.
8. Про звернення депутатів Одеської обласної ради до Президента України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України щодо необхідності підвищення конкурентоспроможності Державної кримінально-виконавчої служби України, платоспроможності державних установ та ресоціалізації засуджених : рішення Одеська обласна рада від 20.12. 2019 р. № 1206-VII: <http://oblrada.odessa.gov.ua/wp-content/uploads/1206-VII.pdf>.
9. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
10. Електронні петиції. Офіційне інтернет-представництво Президента України. Запровадити в Державі професійне свято – День працівника Державної кримінально-виконавчої служби. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/52152>

Yermak O. O. Legal status of the employee of the state criminal and executive service of Ukraine: comparative analysis

The article is devoted to the study of the characteristics of the legal status of employees of the State Criminal and Executive Service of Ukraine, a comparative analysis of different categories of employees of the State Criminal and Executive Service of Ukraine, as well as with other law enforcement agencies.

It is indicated that the legal status of an employee of the State Criminal and Executive Service of Ukraine is regulated by a significant number of regulations.

It is determined that the State Criminal and Executive Service of Ukraine in accordance with the law enforcement functions and consists of a central executive body that implements state policy in the field of execution of criminal punishments, its territorial authorities, criminal and executive inspection, criminal and executive institutions, detention facilities, paramilitary formations, educational institutions, health care institutions, enterprises of criminal and executive institutions, other enterprises, institutions and organizations established to ensure the implementation of the tasks of the State Criminal and Executive Service of Ukraine.

It is emphasized that the term "personnel or employees of the penitentiary service" is general and includes three main categories: 1) members of the rank and file and senior staff of the criminal and executive service; 2) specialists who do not have special titles; 3) other employees working under employment contracts in the State Criminal and Executive Service of Ukraine.

It is substantiated that civil servants should be considered under this category of specialists of the SCES of Ukraine who do not have special ranks.

A comparative analysis of different categories of employees of the SCES of Ukraine was conducted, as a result of which differences were established, in particular regarding: 1) qualification requirements for candidates for the position; 2) legal regulation of labor relations; 3) the procedure for hiring; 4) the procedure for encouragement, prosecution, dismissal; 5) the order of release; 6) the presence of a special title, assignment of ranks, categories; 7) age restrictions; 8) competencies, responsibilities, rights, guarantees; 9) advanced training.

Key words: *civil servant, law enforcement agency, legal status, employee, bodies, functions, civil service, guarantees.*